

לא פה לא שם

מייסלון חמוד 2016

דורית צימבליסט

הסרט "לא פה, לא שם" שכתבה וביימה מייסלון חמוד, משמיע זעקה של דור חדש של פלסטיניות שנמאס להן לשתוק. הוא מביא את סיפורן של שלוש נשים צעירות שעברו להתגורר בתל אביב ונאלצות לחיות בה תחת מכבש לחצים בלתי אפשרי.

מצד אחד הצורך להתמודד עם המשפחות שנותרו מאחור, בכפרים, ועם השמרנות של החברה הערבית שמצפה מהן להתנהג כנשים כנועות, צייתניות וחסודות.

ומצד שני הרצון להתאים את עצמן אל המציאות המתירנית, הסוערת ושופעת הגירויים של העיר הגדולה, מבלי לקרוס תחת מבטה המסרס של החברה הישראלית הליברלית שרואה בהן אזרחיות סוג ב'.

התשובה לנידוי – אחווה נשית

שלוש הגיבורות חולקות דירה תל אביבית אחת, אך גם משהו מהותי יותר: את מעמדן כמנודות. האחת נודתה בידי בני הזוג שלה, שאינם מסוגלים לעבור לשלב המכריע במערכת היחסים ולהציג אותה בפני הוריהם, מפני שהיא ליברלית ועצמאית מידי. השנייה, בידי משפחתה עצמה, שלא רואה בעיין יפה את נטיותיה המיניות. והשלישית בידי מישהו קרוב אליה אף יותר, ארוסה העריץ.

בצר להן, כל מה שנותר לעשות מול החברה הטוטליטרית והפטריארכלית הוא לקום ולעמוד אחת בשביל השנייה באחווה נשית המגיעה לשיאה ברגע השיא של הסרט. התגייסותן של לילא ומונא לעזרתה של נור לאחר שנאנסה על ידי הארוס שלה.

הסרט מצליח לתת תחושה מדויקת של מקום וזמן ולהעניק הצצה קולנועית לעולמן של פלסטיניות בתל אביב, אלא שבניגוד למקרים דומים רבים אחרים, **נקודת המבט** כאן אינה של קולנוען אנתרופולוג שהגיע כאורח לרגע, כי אם מבט מבפנים.

המציאות שהסרט משקף היא **מציאות של דיכוי כפול** – כלפי נשים, וכלפי האוכלוסייה הערבית בארץ. זהו מצב קיומי ספציפי שלא הוצג קודם לכן בקולנוע הישראלי, ומכאן, בין היתר, נובעים ייחודו וחשיבותו של הסרט.

חלק ניכר מכוחו של הסרט נובע משלוש הדמויות שניצבות במרכזו. לא רק שהקולנוע הישראלי זוכה סוף סוף לראות נשים פלסטיניות מתייצבות בקדמת המסך, אלא שהדמויות הללו הן חזקות, לא מתנצלות, מסרבות להיכנע לתכתיבים חיצוניים ונלחמות על החופש שלהן בנחישות מעוררת השראה.

לילא היא עורכת דין סוערת, בעלת רעמת תלתלים שופעת ולא מרוסנת. היא מעשנת המון, שותה, עושה סמים, נדיבה במחשופים, מרשה לעצמה להשתולל ולהתאהב ולא מוכנה להתאים את עצמה לשום תכתיב או ציפייה מבחוץ.

שותפתה לדירה **סלמא** היא לסבית, די ג'יי כובשת שמתפרנסת מעבודות מזדמנות בברים ומסעדות תל אביביות ומסתירה את זהותה המינית מהוריה השמרנים, שאותם היא מבקרת מפעם לפעם בכפר.

ואילו **נור**, השותפה החדשה שמצטרפת אליהן לדירה, היא מוסלמית דתייה, סטודנטית חרוצה, מאורסת, שאורח חייה רחוק כביכול שנות אור מזה של שתי השותפות שלה, אך אירוע טראומטי ולא צפוי, מקרב ביניהן ומצמיח סולידריות נשית רבת עוצמה.

נושא הדיכוי הנשי מטופל בסרט בדרכים שונות

סצנת פתיחה קצרה במיוחד, מציגה לנו את אחת מהגיבורות (בגבה אלינו) ומתמקדת באישה מבוגרת יותר אשר מורידה שערות מרגליה של הגיבורה. בסצנה קצרה זו, מעבירה האישה המבוגרת לצעירה בתמציתיות, את תפקידה של האישה הערבייה בקשר שלה עם בעלה, ואת הצפיות ממנה.

"אל תרימי את קולך! גברים לא אוהבים שנשותיהם מרימות את הקול. תזכרי תמיד להגיד לו מילה טובה, ולבשל לו אוכל טעים. ואל תשכחי להתבשם ולהיות חלקה. כשירצה אותך הוא ימצא אותך. ובמיטה תעשי את מה שהוא אומר לך. ואל תראי לו שאת יודעת."

מסצנה קצרה זו ממשיך ועובר הפתיח של הסרט לסצנה הפוכה לחלוטין בה נראית לילה, הגיבורה, במועדון רועש, אפוף עשן וריקודים. לילה מתנועעת, ישובה בין שני גברים, מעשנת סיגריה ונראית חופשיה ומאושרת. חברתה של לילה, שעומדת להינשא מבקשת ממנה סיגריה, ובעוד לילה נותנת לה סיגריה, היא אומרת "קחי, תשרפי את הריאות שלך כמה שבא לך. כשתחיי בבית של 300 מטר משלך בכפר יאסיף, תצטרכי אישור ועדה כדי לעשן סיגריה".

הבמאית של הסרט מסבירה שבחברה הערבית השמרנית נשים לא מעשנות בפרהסיה ולכן מבחינתה להראות את הגיבורות מעשנות סיגריה זה **אקט של שחרור, של התרסה, זה אקט פוליטי.**

הגיבורות בסרט מתמודדות לא רק עם הלחצים שמפעילות עליהן המשפחות השמרניות, אלא גם עם **תקיפה מינית, אלימות נגד נשים** והניסיונות להתעלם ממנה ולטאטא אותה מתחת לשטיח. גם בנושא זה **מדובר בטאבו, נושא שמבעבע תחת פני השטח אך מושתק ואינו חלק מהשיח.**

דיכוי כפול (בהתייחס למאמרה של יעל מונק)

העבודה שהסרט מציג דמויות נשים ערביות ישראליות פלסטיניות ועוסק בעולמן, מעיד כי הוא עוסק בסוגיה אליה מכוונת יעל מונק במאמרה. נשים אלו סובלות דיכוי לאומי, כחלק מהחברה הערבית בישראל ודיכוי נוסף, דיכוי נשי בתוך החברה בה הן חיות.

ההיבט הפמיניסטי – על פי במאית הסרט "אנחנו כחברה עדיין לא עברנו את השחרור התודעתי שלנו, ומבחינתה, הם לא יצליחו לשחרר את האדמה ולפתור את הסכסוך בלי להבין שקודם צריך לשחרר את התודעה של חצי מהחברה, כלומר של הנשים, ושזה הולך יחד. זה לא מאבק אחד על חשבון מאבק אחר" עוד מוסיפה הבמאית "אני גם פלסטינית וגם אשה, שני המאבקים האלה חשובים לי, וחשוב לי לפעול כדי שהחברה שלי תתקדם ותוכל להתייחס לעצמה בצורה יותר טובה. וזה בעיני מה שהסרט אמור לעשות".

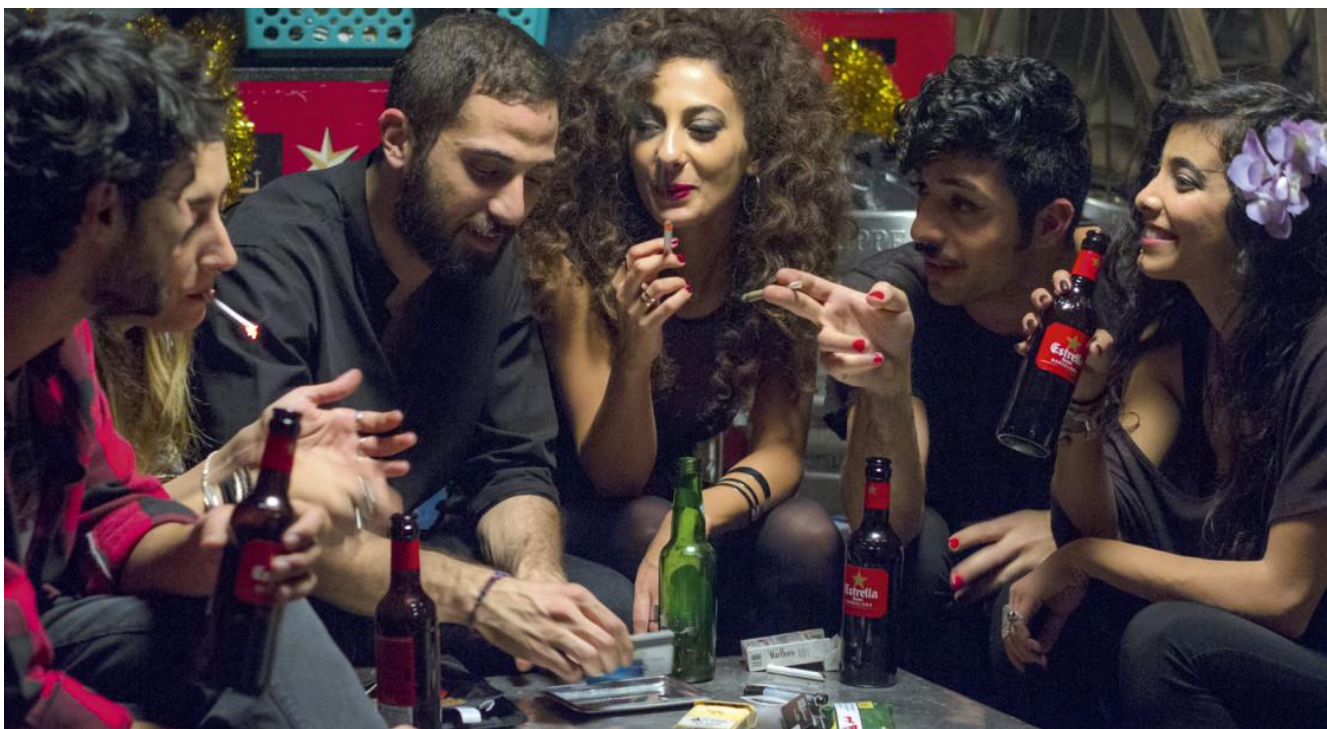
בהיבט הלאומי – הסרט מציג קבוצה קטנה אומנם, סצינת האנדרדוג הפלסטינית הרוחשת בתל אביב. הצעירות והצעירים המוצגים בסרט חיים בתל אביב הליברלית והמשוחררת. מקום המספק להם מרחב של חירות ואנונימיות. שם הם נמצאים הרחק מהמשפחות, הרחק מהרחוב הישראלי, ויכולים להיות מי שהם באמת.

אך החיים בתל אביב מזמנים להם התמודדות נוספת. וכפי שמעידה הבמאית, שבעצמה חיה חיים דומים "כשאתה פלסטיני בתל אביב תמיד תחוה את ה'אתה לא משלנו' ואת המבט העקום ואת הגזענות, אם זה בעבודה או בלחפש דירה או בכל דבר אחר".

דוגמה לכך המופיעה בסרט כאשר לילא אומרת לבחור יהודי שמנסה להתחיל איתה, שירד מזה כי זה חסר סיכוי. ומתריסה בו כי אמא שלו בחיים לא תקבל אותה. דוגמה נוספת כאשר הגיבורה שעובדת בבית קפה מתבקשת לא לדבר בערבית עם פועלי המטבח כי הלקוחות לא אוהבים את זה.

הסרט ממעט אמנם לעסוק במפגש של הגיבורות עם החברה היהודית ישראלית, כלומר בסוגיית הלאום, אך באותה מידה הוא גם לא מתעלם ממציאות זו.

שמו של הסרט בערבית "בר באחר" והמשמעות של השם בעברית הוא "יום יבשה". מייסלון חמוד הבמאית, מסבירה ששם זה מתייחס לקריעה הנצחית שבין הים ליבשה ולגורלן של גיבורות הסרט, המציב אותן שוב ושוב ברווח הפעור בין שני אלה, בתהום הפעורה בין הגליל הצפוני (היבשה) לבין תל אביב (הים).

בסרט שלושתן נאבקות אל מול הרוח השמרנית שמגיעה מכיוון המשפחות שלהן, אבל נאלצות אגב כך – כל אחת בדרכה – לוותר על האהבה שנקרתה בדרכן.

השוט האחרון של הסרט בו נראות שלושת הגיבורות על גג הבית, שותקות ומביטות אל האופק, מציג סולידריות נשית חזקה ורבת עוצמה, אבל כזו המורכבת מנשים שלצד הכוח והחירות הן גם מנותקות, תלושות ובודדות.

